

Bytet av vetenskapliga litteratur

Bytescentralen för vetenskapliga litteratur
Georg Strien 2006

Bytets kännetecken

- Tre skäl för bytet:
  - = Spridning av forskningsresultat
  - = Förvärv
  - = Reklam för publikationer
- Viktigaste principer:
  - = Avgiftsfriheten
  - = Ömsesidigheten
- Publikationer i olika form:
  - = papper
  - = mikrofiche
  - = elektronisk
  - = ...

Kännetecken: publikationernas form

Bytets kännetecken 2

- Olika form av byte
  - = Byte av officiella dokument
  - = Byte av dissertationer
  - = Byteslistor
  - = Byte av serier
- Bytespartner: ofta ett bibliotek, ett vetenskapligt sällskap, en forskningsinrättning, ett museum, en tidskriftredaktion osv.
- Ett byte kan etableras med en utländsk eller inhemsk partner.

Bytets kännetecken 3

- Logisk förutsättning: man måste ha eget material att byta med.
- Balans: det viktigaste måttet för ett fungerande byte
  - = Många sätt att räkna: serie för serie, antalet volymer, värde, antal sidor, alla publikationer
  - = I praktiken svårt pga många undantag: utvecklingsländer, utgivarens önskan, flexibilitet av annan orsak.
  - = Byte baserat på byteslistor är svårt att hålla i balans.

Bytet som förvärvsmetod

- Olika perspektiv: forskare och universitet vill sprida forskningsresultat; biblioteken ser på förvärvaspekter.
- Förvärv = processen att anskaffa det för biblioteket nödvändiga materialet.
- Bytet är en del av förvärvsprocessen.
- Förvärvet är en del av beståndsutvecklingen.

Bytet som förvärvsmetod 2

- För beståndsutvecklingen finns olika modeller, som innehåller många olika faser.
- För bytet väsentliga delar av beståndsutvecklingen:
  - = allmän förvärvsplanering: förvärvspolitiskt program, allmänna förvävsreglar
  - = konkret anskaffningsbeslut: vad anskaffas?
  - = förverkligande av beslutet: hur anskaffas det?

Bytet som förvärvsmetod 3

- Andra faser inverkar också på byten (t.ex. utgallring), men inflytandet skiljer sig inte från dem på andra förvärvstyper .
- För byten gäller samma anskaffningsreglar som för andra förvärvsmetoder
- Fyra typer av förvärv:
  - = Köp
  - = Gåva
  - = Friexemplar
  - = Byte

Administration av byten i bibliotek

- Antingen som egen avdelning / ansvarig person
  - => specialkunnande, bättre bedömning av balans.
  - Kännedomen om disciplinerna svag.
- eller genom uppdelningen av ansvaret på fackansvariga
  - => många olika kontaktpersoner, svårt att se helheten, men: bättre kunskap om disciplinerna
- I små bibliotek: i samband med övrigt förvärv
  - => bra sakkunskap, en kontaktperson, men specialkunnandet om bytesverksamheten svagt

Bytets särdrag

- Många drag är de samma som vid andra typer av förvärv, men framträder på ett annat sätt
- Dessa särdrag används ofta som argument pro eller kontra i diskussionen om byten.
- Diskussionen beror ofta på känslor, inte på fakta i vardera läget . Utvärderingen sker på grund av personliga erfarenheter och slutledningar, inte på tillförlitlig information.
- Svårt att få pålitlig statistik om byten.

Särdrag: språk

Bytets särdrag 2

- Språk: oftare "exotiska" språk, som inte passar i bibliotekets förvärvspolitik.
- Viss osäkerhet angående seriernas ankomst. Gäller framförallt nya bytespartner. Vanligtvis fungerar bytet pålitligt.
- => "Byte" med bedrägerisifte
- => Avslutande av bytet kan vara svårt

Bytets särdrag 3

- Dröjsmål: serierna genomgår åtminstone ett skede mer än vanligt. En del bytespartner skickar endast hela årgångar.
- Publikationernas vetenskapliga nivå ifrågasätts ofta: ”i byte fås endast skräp”
  - => Förvärvsprinciper
  - => Utvärdering ofta svårt; smaksak
  - => Också bytescentralens serier måste passa ihop med reglerna för förvärv.

Bytets särdrag 4

- Publikationer från nästan alla vetenskapsgrenar fås
- Små vetenskapsgrenars serier ibland bara i byte
- Tidsödande verksamhet: ankomstbevakning med kortkatalog. Ofta utdragen korrespondens
- Bytets ”valuta”: egna serier, som måste vara intressanta för bytespartnern.
- Budget: i bytesverksamheten kostar:
  - = serien, som skickas
  - = postavgiften
  - = handläggningen av inkommet material

Bytets särdrag 5

- Inbesparing:
  - = vid ankomstbevakning -> beroende på bevakningseffektivitet och målsättning.
  - = vid valutaväxling
- Mervärdeskatt och tull
  - = behöver inte betala tull
  - = Möjligen måste importmervärdeskatt betalas; beroende på handläggarens vilja.
  - = bytescentralen befriad pga Unesco-avtalet; också det en tolkningsfråga.

Bytets särdrag 6

- Lönsamhet eller helhetsbedömning:
  - = bristfällig statistik
  - = bristfällig information om seriernas pris
  - = den vetenskapliga nivån kan inte bedömas matematiskt.
  - = användningsgraden svår att statistikföra

Bytescentralens verksamhet utvärderades 1996 på basen av kostnaderna och priset på de inkommande serierna.

=> Resultat: lönsamt

Bytets särdrag 7

- Retroaktiv leverans: kommersiella utgivare skickar sällan, i byte fås ofta gamla delar av serier.
- Bytenas betydelse och uppskattning:
  - = Stora skillnader mellan olika discipliner: i naturvetenskaperna är snabb publicering ofta viktig, i humaniora helhetsbilden
  - =>Open-access-publicering i naturvetenskaperna
  - = Sådan brådska inte riktigt förenlig med bytesverksamhet

Bytet i praktiken

- Bytena ofta sekundära i biblioteken:
  - = ingen statistik,
  - = för små resurser,
  - = för litet personal
- Problem: biblioteksdatabaser saknar egenskaper, som behövs för bytesverksamheten.
  - => Bytescentralen utvecklade ett eget program; det gör arbetet mycket effektivare.
  - => Biblioteken kan söka information om serier på vara webbsidor.

Bytescentralens databas

VAIHTO-KUMPPANI

Perustiedot

342-1335 Tunnus: Lojtelukenttä = paikkakunta
GiesSEN

Universitätsbibliothek Gießen
Dissertations- und Tauschstelle
Otto-Behagel-Str. 8
DE-35394 GIESSEN
DEUTSCHLAND

Universitätsbibliothek
Dissertatione und Tauschstelle
D-35398 GIESSEN
DEUTSCHLAND

Kiigeenvaihtoe-
soitta, jos
pötköaz yllä
olevasta

Koodit 2 1=luonnont., 2=hum

Alkupaikka: Eurooppa Moanossa
XXXXX Saksa Maa: 542

Tyyppi: Vaihdo 3541 ID

dissertatiinen@ub.uni-giessen.de EMAIL

http://www.uni-giessen.de/ub/ NOTISRAJ

Pub. Fax

eng den ois O tra Karhukieli

pvmm Hälytyk

Loppu

SAAPUVAT: 8 kpl

N	12	Forschungsbericht, Justus-Liebig-Universität Gießen, 1. Institutteil	V	Uusi ole tullut
Ha	37	Gießener Beiträge zur Entwicklungsforschung, Reihe 1 (Symposien)	V	
Ha	37	Gießener Beiträge zur Entwicklungsforschung, Reihe II (Monographien)	V	
O	40	Hessische Blätter für Volks- und Kulturforschung	V	
Ha	37	Hochschultagung, Agrarwissenschaften, Ökophologie und	V	
B	10	Mitteilungen des Oberhessischen Geschichtsvereins	V	
Avoin	12	OA WLA - wissenschaftlicher Literaturanzeiger. - Hasewinkel: Veit, 1970-	V	
T	10	Oberhessische Naturwissenschaftliche Zeitschrift	V	

EJULKKAISUT

Avoin	Wissenschaftlicher Literaturanzeiger	2
-------	--------------------------------------	---

LÄHTEVÄT: 5, kaikkiaan 5 kpl

570	Agricultural and Food Science in Finland	1	2
1020	Annales Academiæ Scientiarum Fennicæ. Humaniora	1	2
400	Fennia	1	2
700	Jahrbuch für finnisch-deutsche Literaturbeziehungen	1	2
621	Neuphilologische Mitteilungen	1	2

SAADUT MONOGRAFIAI: 1 kpl

Ad int.	12	OA WLA - wissenschaftlicher Literaturanzeiger. -	2004
---------	----	--	------

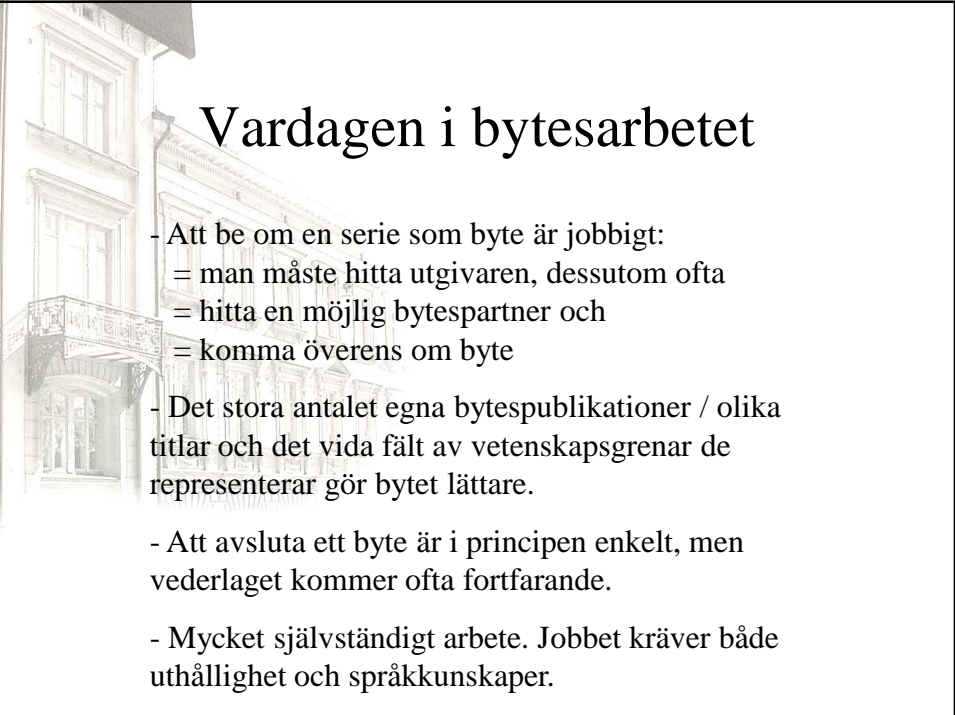
100% For Help, press F1

Käynnistä Sääpuneet - Microsoft... FileMaker Pro - [vk_kump] Vaihtoöinnin opet... Zoner Draw 3 - [Doku...

Bytet i praktiken 2

- Antalet serier / häften, som biblioteken mottar i byte, varierar mycket mellan biblioteken 0% - 100%. Den högsta i Finland kända proportionen är 70%.
- Bytespublikationerna används ofta mindre andra serier:
- Förvärvsreglarna används alltså inte alltid riktigt konsekvent.

Vardagen i bytesarbetet

- Att be om en serie som byte är jobbigt:
  - = man måste hitta utgivaren, dessutom ofta
  - = hitta en möjlig bytespartner och
  - = komma överens om byte
- Det stora antalet egna bytespublikationer / olika titlar och det vida fält av vetenskapsgrenar de representerar gör bytet lättare.
- Att avsluta ett byte är i principen enkelt, men vederlaget kommer ofta fortfarande.
- Mycket självständigt arbete. Jobbet kräver både uthållighet och språkkunskaper.

Bytescentralen för vetenskaplig litteratur

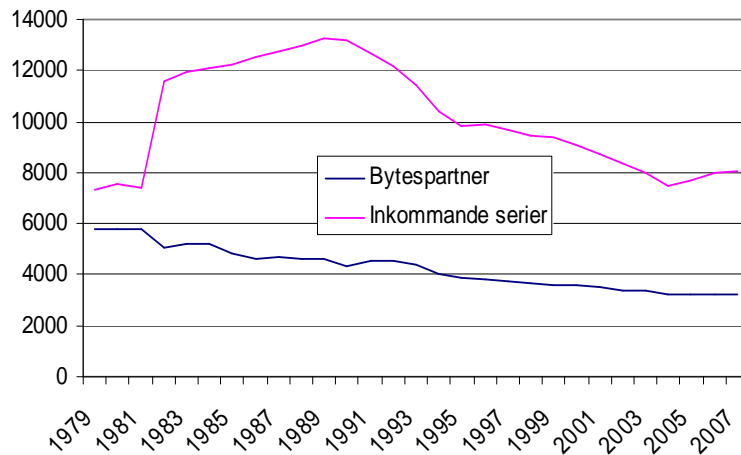
- Första bytet i Finland ca. 1750
- Vetenskapliga samfundens bibliotek 1899-1979
- Från och med 1979 bytescentralen
- Verkar idag som en avdelning vid Vetenskapliga samfundens delegation (TSV). Finansierat av Undervisningsministeriet.
- Förutom vetenskapliga samfunds byten, sköter vi även byten för en del bibliotek, forskningsinrättningar och universitetsinstitutioner.

Bytescentralens statistikuppgifter

- Ca. 3200 bytespartner
- Bytespartner finns i 115 länder
- ~8000 inkommande serier, ~23 000 volymer per år
- ~8300 utgående serier, ~19 000 volymer per år
- i byte skickas 142 serier av 71 samfund.
- kräver 4,7 personers arbetsinsats.
- ~120 mottagande bibliotek i Finland.

Utveckling i Bytescentralen

Elektroniska publikationer

- Open Access-publikationer:
  - = byte i sin bästa möjliga form
  - = konkurrent för det traditionella bytet: snabbare och billigare.
- licensierade Internet-publikationer
  - = kan bytas
  - = svårt att förverkliga
  - = ankomstbevakningen svår
- externt skrivmedium, t.ex. CD-Rom
  - = kan bytas på exakt samma sätt som böcker
  - = samma för- och nackdelar

Bytet i framtiden – finns det någon?

Centrala problem:

- Hur utvecklar sig de elektroniska publikationerna?
- Hur utvecklar sig pappersutgåvorna vid sidan av elektroniska publikationer?
- Hur utvecklar sig bibliotekens finansiella situation?
- Bytens antal kommer i alla fall att minska, men hur snabbt?

Litteratur

Det finns knappt med litteratur om detta tema. Här nämns några titlar, som ger åtminstone grundinformation om bytesverksamheten i Finland och i världen.

- Allardyce, Alex : Letters for the international exchange of publications : a guide to their composition in English, French, German, Russian, and Spanish. - München : Saur, 1978
- Bytescentralen för vetenskapliga litteratur: Juhlaseminaarissa 17.9.2004 pidetyt esitelmät, publicerad i Internet (på finska) <http://www.tsv.fi/vaihtok/ajank/vkseminaari/index.htm>
- Ekonen, Kirsti et al. (red.): Handbook on the International Exchange of Publications. - München : Saur, 2006.
- Genzel, Peter (Ed.) : Studies in the international exchange of publications. - München : Saur, 1981

Litteratur 2

- Kuusela, Kimmo : Vaihtotoiminnan kehitysnäkymien selvitys ja kehittämissuunnitelma vaihtokeskukselle, 2003. Publicerad på TSV:s websidor <http://www.tsv.fi/vaihtoraportti/>
- Södergård, Pia : Bytesverksamhetens betydelse för de vetenskapliga biblioteken i Finland : en förstudie, 1992.
- Tammekann, Eeva-Maija : Tieteellisen kirjallisuuden vaihtokeskuksen evaluointi, 1996
- 67. IFLA-kokouksen workshopin "Exchange of Publications and Projections for its Future" esitelmät IFLAn websivuilla <http://www.ifla.org/IV/ifla67/pprog-e.htm>; pidetty 20.9.2001.